

(2014). Nezverejnené.

Prečo nenávidíme Z listu Magde Vašáryovej v januári 2014

Milá pani Magda,

Ospravedlňujem sa, že meškám so svojou odpoveďou na Váš mejl. Musím sa priznať, že ma veľmi prekvapil, ba trochu aj šokoval. Veľmi som počas tých troch dní, čo uplynuli, zvažoval, ako naň zareagovať. Zarmútilo ma, že ste usúdili, že pre zahajovací program s témou „Prečo Slováci nenávidia?“ by som Vám ja bol vhodným partnerom do diskusie. Sklamalo ma, že máte zrejme o mne pomýlené predstavy.

Po prvé. Naozaj Slováci nenávidíme? Ako učiteľ som dôsledne trval na tom, aby študenti v písomnom vyjadrovaní nepoživali plural maiestaticus; nevyjadrovali sa: „urobili sme“, „usúdili sme“ a pod. Aby vždy boli osobní: „zmeral som“, „vytvoril som si hypotézu“ atď. Kritizoval som autorov učebníc dejepisu, ktorí písali: „Slováci sa rozhodli...“ - ktorí Slováci, koľko percent, kto zo Slovákov? V r. 2001 som v komentári v Domino fórum napísal k eseji Petra Zajaca 'Slováci a Maďari ako politický problém' „...Druhým predpokladom vedy je konkrétnosť. Nemalo by sa stávať publicistovi, a už načisto nie vedcovi, aby používal formulácie, akými článok oplýva: 'Slováci ostali zaskočení maďarskými požiadavkami...'; 'vzťah Slovákov a Maďarov, založený v novembri 1989 na dôvere...'; 'všetky tieto otázky dokážu vzbúriť mysle Slovákov...'; 'Maďari dnes už vedia... že sa nemôžu oprieť o solidaritu slovenskej intelektuálnej elity... 'atď. Zajacov spôsob vyjadrovania pripomína odvolávanie sa na 'milióny pracujúcich', aké často používal blahej pamäti súdruh Husák, zrejme suverénny znalec toho, čo si tieto milióny mysleli a čo chceli. Tento článok je výstrahou: nikdy nehovorme (a nepíšme) menom Slovákov, Maďarov, pracujúceho ľudu, intelektuálov, hovorme každý za seba alebo za svoju identifikačnú skupinu. 'Spolahlivý spúšťač maďarskej karty', čo dokáže 'pošteklíť podbrušok pudov' Slovákov, to sú metafory, čo by sa zniesli ešte tak v pokleslých veršovačkách, ale nie v štúdiu literárneho vedca. Nepochopil som autorovo hľadanie súvislosti medzi otázkou koexistencie Slovákov a Maďarov na Slovensku a 'novými mocenskými, civilizačnými a kultúrnymi konfiguráciami sveta', 'informačnou explóziou', ba dokonca 'biotechnológiami'. I v tomto sa mi zdá byť Zajacov text pamätihodne poučný: je ukážkou, ako možno pseudofilozofovaním konkrétnu otázku nie zodpovedať, ale zamotať...“

Po druhé: Nie som odborníkom na nenávisť. Veľa ľudí je mi ľahostajných, zopár ľudí mám rád; nepatrím k tým, čo „milujú ľudstvo, ale nenávidia konkrétne osoby“. Môj vzťah k ľuďom okolo mňa sa pohyboval na tejto zostupnej škále: erotická extáza > láska > súhra > sympatia > pochopenie – NEUTRÁLNY BOD – ľahostajnosť > ľútosť > nechť > odpor > štitivosť > znusenie. Celkom na spodok by som umiestnil nenávisť, ale to je emócia, ktorú som možno nikdy neprežíval. Pritom som vedel, a najmä cítil, že som bol častým objektom nenávisť. Ale k ľuďom, ktorých nenávisť mi ublížila, som prechovával skôr len tú časť pocitov, čo som vymenoval nadol od neutrálneho bodu. A pestoval som voči nim „úhybné správanie“ – ignoroval som ich a vyhýbal sa im.

Od prírody nesieme ľudia v sebe potencie k dobru a zlu. Ale vyznávam presvedčenie Abrahama Maslowa, že „when people appear to be something other than good and decent, it is only because they are reacting to stress, pain, or the deprivation of basic human needs such as security, love, and self-esteem“; len k tomu dodávam, že zlo vedia v jedincovi amplifikovať do monštruózných rozmerov nevhodné sociálne inštitúcie. Nenávisť, ktorej obeťou som sa v minulosti stal, mala podľa môjho názoru pôvod buď v zhrdenej láske ľudí, ktorých som prehliadal a nebral ako členov svojej identifikačnej skupiny, alebo v závisťi zakomplexovaných úbožiakov; plus, samozrejme, v obľudných inštitúciách komunistického systému.

Zamrzelo ma, že si myslíte, že moja kritika štúrovcov mala nejaký súvis s „nenávisťou“. Bola to generácia mladých entuziastov, ktorých spojovala spoločná láska – dojmavá; akokoľvek naivná – k „ľudu“. To len Jonáš Záborský, ktorého pozitívny význam v našej kultúre vždy vyzdvihujem, dokázal použiť vyjadrenie na adresu Štúra, „bol on už vtedy demagóg s najhlbšou nenávisťou oproti zemanstvu v srdci“; ale práve Záborský je príkladom, akého zdeformovaného chudáka dokáže z človeka vyformovať komplex menejcennosti.

Už dlho sa chystám napísať text, v ktorom by som ukázal, ako niektorí moji kolegovia biológovia svojimi teóriami o „sebeckých génoch“ i „dokazovaním“, že človek ako živočích, a navyše racionálny tvor, vždy a všade sleduje iba svoj individuálny sebecký záujem, pridávajú ako by „vedeckú legitimitu“ excesom kapitalizmu „divokého Východu“ (a žiaľ, stále viac i na globálnej úrovni) a posväcujú proces, ktorým sa demokracia zvrhla do podoby ochlokracie, vlády luzy. Možno ma Váš mejl potisne k tomu, aby som tento text čím skôr napísal.

Predstavujem si, že by séria Vašich diskusií v Pisztoryho paláci začala nie hovorom o nenávisťi, ale o „potrebe lásky“. Pod takýmto titulom som 1992 uverejnil v Mostoch krátky stĺpček (text Vám pre Vašu inšpiráciu prikladám). Písal som v ňom: „Po desaťročia nás komunistické 'ministerstvá lásky' učili nenávidieť: kapitalistov, revizionistov, nábožensky 'zaťažených'... Nenaučili nás tomu – nenávidieť, tak isto ako ľúbiť, nemožno naučiť. Je možno iba rozvíjať sklony, čo do nás vložili príroda a kultúra.“ A textu som dal zakončenie,

ktoré, myslím si, dnes má novú aktuálnosť: „Ak sa mi zazdalo, že o potrebe lásky treba dnes prehovoriť na verejnosti, nuž najmä z jedného dôvodu. Sme pred voľbami. Pravdepodobne osudovými. Bremeno mimoriadne ťažkej zodpovednosti, politickej a mravnej, zaľahne na tých, ktorých si zvolíme do svojho čela. Zvoľme si preto silné osobnosti. Silná osobnosť, ako presne vedel Dostojevskij, sa meria podľa schopnosti ľúbiť a nie podľa schopnosti nenávidieť a šíriť nenávisť.“ –

V mojich očiach ste Vy vždy boli takouto silnou osobnosťou. Prehreším sa trochu proti svojej vyššie formulovanej zásade a napíšem možno trochu pateticky: To Vy, ako veľká svetová umelkyňa, ste učili celý slovenský národ o význame a hodnote lásky. Toto bol aj dôvod, prečo som Vás v dobe, keď ste sa rozhodli prejsť od umenia do politiky, presviedčal, že by ste mali využiť skúsených rakúskych odborníkov, ktorí by Vám psychologicky pomáhali vo voľbe stratégie i taktiky v prezidentskej kampani. Lebo, žiaľ, o trochu neskôr sa ukázalo, ako nevhodne ste v zápase v aréne s chlapmi chceli použiť ich samcovské chmaty, miesto aby ste boli „ľud“ presviedčali tým účinným spôsobom, ako ste to geniálne robili ako umelkyňa.

Len na okraj posledného konštatovania: Čo robí dnes väčšina Vašich bývalých kolegov režisérov a hercov, ktorí sa prepožičiavajú súkromným televíziám – a teraz, žiaľ, aj tej verejno-právnej – než že pod hlavičkou „zábavy“ (a samozrejme aj v záujme svojho osobného finančného zisku) nadbiehajú vkusu väčšinového publika a učia „celý slovenský národ“ vypočítavosti, podvádzaniam a cynizmu? Učia nenávisť, generovanej závisťou, zlosťou, depriváciami a sebaospravedlňovaním: však všetci ľudia sme rovnako zlí! K šíreniu nenávisťi sa paradoxne nedávno na Slovensku pridali katolícki biskupi svojim agresívnym predvianočným pastierskym listom. Kto ostáva, aby ľudí učil láske a nie nenávisťi?

Ešte jeden malý návrh. Iste ste si povšimli, ako som sa v poslednom desaťročí sťahoval z očí verejnosti a všade miesto seba presadzoval svojich mladých kolegov, s ktorými zdieľame podobné názory a hodnoty. Som si istý, že môj mladý kolega Ľubko Tomáška, profesor a vedúci katedry genetiky, by Vám bol výborným partnerom v diskusii o potrebe lásky v našej dnešnej politickej klíme. Podložil by Vaše tézy čisto biologickými argumentmi – vie pútavo rozprávať i demonštrovať obrázkami, ako špecificky ľudská láska korení už v jednoduchých živých tvoroch, ovocnej muške drozofile, či dokonca v kvasinkách.